

VARTOTOJŲ TEISIŲ APSAUGOS YPATUMAI EUROPOS SĄJUNGOS IR
LIETUVOS TEISĖJE

Pavelas Raviševičius *

*Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto Europos Sąjungos teisės katedra
Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius
Telefonas 271 45 12
Elektroninis paštas pravls@takas.lt*

Pateikta 2007 m. liepos 22 d., parengta spausdinti 2007 m. rugpjūčio 31 d.

Santrauka. Vartotojų teisių apsauga ir Europos Sąjungos, ir Lietuvos teisėje pasižymi ypatumais. Dėl šios priežasties svarbu nustatyti jų poveikį teisės doktrinai bei teismų praktikai. Šiuo metu vartotojų apsauga atsiranda teisės sistemoje viešosios, privatinės, materialinės bei procesinės teisės sankirtoje. Todėl straipsnyje keliami su konstituciniu socialinės valstybės principo taikymu, Europos Sąjungos teisės derinimo su nacionaline teise susiję klausimai, taip pat svarstomos vartotojų teisių apsaugos kodifikavimo problemos. Straipsnyje apibendrintos Europos Sąjungos šalių teisės sistemų reguliavimo tendencijos. Pateikiant Europos Bendrijų Teisingumo Teismo ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nagrinėtų civilinių bylų pavyzdžių vertinama šios jurisprudencijos reikšmė.

Pagrindinės sąvokos: vartotojų apsaugos teisė, socialinės valstybės principas, Europos Sąjungos teisė, vartotojų teisių apsaugos instrumentai.

I. ĮVADAS

Šiame straipsnyje nagrinėjami vartotojų teisių apsaugos ypatumai Europos Sąjungos (tekste – ES) ir Lietuvos teisėje. Straipsnyje aptarti įvairūs vartotojų teisių apsaugos įgyvendinimo klausimai. Iš pradžių bandoma apibrėžti konstitucinės socialinės valstybės principo įtaką vartotojų teisių apsaugai. Šioje dalyje analizuojama Lietuvos Konstitucinio Teismo praktika. Konstitucinis Teismas, vertindamas ES teisės ir nacionalinės teisės suderinamumą vartotojų teisių apsaugos srityje, 2007 m. gegužės 8 d. pirmą kartą kreipėsi į Europos Teisingumo Teismą dėl prejudicinio sprendimo pateikimo. Todėl straipsnyje aptariami klausimai šiuo met yra labai aktualūs. Taip pat keliamos problemos, atsirandančios integruojant Europos Sąjungos teisę į Lietuvos vartotojų teisę. Daroma prielaida, kad šios srities teisė orientuota į Europos Sąjungos teisinių reikalavimų perkėlimą. Todėl Lietuvos Respublika, įgyvendindama Europos Bendrijos

direktyvas dėl vartotojų teisių apsaugos, privalo nuolat pertvarkyti savo teisę. Kitoje straipsnio dalyje iškeliamos vartotojų teisių apsaugos kodifikavimo problemos, nes reformuojant teisės sistemą vertinamos vartotojų apsaugos teisės kodifikavimo galimybės. Analizuojama Lietuvos teisės sistemos padėtis, pateikiamos vartotojų teisės reguliavimo tendencijos kitose šalyse. Lietuvai svarbi ES valstybių narių (Vokietijos, Austrijos, Lenkijos) teisės patirtis. Taip pat straipsnyje paminėtos Didžiosios Britanijos, Prancūzijos, Suomijos teisės sistemų reguliavimo tendencijos. Vartotojų teisių apsaugai būdingi specifiniai reguliavimo instrumentai. Straipsnyje pabrėžiami civilinės ir vartotojų apsaugos teisės skirtumai. Nagrinėjami skirtingi teisinio reguliavimo mechanizmai. Taip pat apžvelgiama vartotojų teisių apsaugos teisės normų taikymo praktika Europos Bendrijų Teisingumo Teismo (tekste – ETT) ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo (tekste – LAT) jurisprudencijoje. Taip siekiama nustatyti šių teismų praktikos prejudicinę reikšmę Lietuvos teisei sistemai. Paskutinėje straipsnio dalyje pateiktos išvados.

* Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto Europos Sąjungos teisės katedros lektorius.

II. SOCIALINĖS VALSTYBĖS PRINCIPAS

Vartotojų teisių apsauga siejama su konstituciniu socialinės valstybės principu. Galima teigti, kad socialinės valstybės paskirtis – apsaugoti vartotojus nuo išnaudojimo rinkos ekonomikos sąlygomis užtikrinant šiai grupei specialų teisinį režimą. Socialinės valstybės principas padeda jo taikymo srityje nustatyti teisės normos reguliavimo paskirtį. Kitų šalių teisinė patirtis rodo, kad socialinės valstybės principas nustatomas konstitucijoje bei konkretizuojamas konstituciniu bei kitų teismų praktikoje [1, p. 229]. Kaip numatyta Konstitucijoje, Lietuvos valstybė yra socialiai orientuota. Konstitucinis Teismas, aiškindamas Konstituciją, socialinės valstybės principą išvelgia Konstitucijos normose, „kurios įtvirtina žmogaus ekonomines, socialines ir kultūrinės teises, taip pat pilietines ir politines teises, visuomenės ir valstybės santykius, socialinės paramos ir socialinės apsaugos pagrindus, tautos ūkio organizavimo ir reguliavimo principus, valstybės institucijų organizavimo ir veiklos pagrindus ir kt.“ [2, p. II. 1]. Konstitucinis Teismas teigia, kad socialinės apsaugos priemonės išreiškia visuomenės solidarumo idėją, padeda asmeniui apsaugoti nuo galimų socialinių rizikų. Taip socialinės valstybės principas pripažįstamas konstitucine vertybe. Svarbu pabrėžti, kad Konstitucinis Teismas konstatavo ir žmogaus asmeninę atsakomybę: „socialinės apsaugos teisinis reguliavimas turi būti toks, kad būtų sudarytos prielaidos kiekvienam visuomenės nariui pačiam pasirūpinti savo gerove, o ne vien pasikliauti valstybės socialine apsauga“ [3, p. II. 1.5]. Vartotojų teisių apsauga yra valstybės socialinės apsaugos politikos dalis. Kaip numatyta Konstitucijos 46 straipsnyje, valstybė turi ginti vartotojo interesus. Konstitucinis Teismas priėmė keletą nutarimų dėl LR nacionalinio radijo ir televizijos įstatymo bei LR visuomenės informavimo įstatymo atitikties Konstitucijai, kuriuose nagrinėjo vartotojų teisių apsaugos klausimus, bet šios praktikos nepakanka konstitucinei vartotojų teisių apsaugai [4].

Konstitucinis Teismas nepripažino gyvenamųjų patalpų nuomininkų vartotojais teigdamas, kad gyvenamųjų patalpų nuoma yra atskiras civilinės teisės institutas, todėl ir gyvenamųjų patalpų nuomininko teisinis statusas nėra tolygus vartotojo teisiniam statusui, tad nėra pagrindo nuomininkų teisių gynimą susieti su konstitucine vartotojo teisių gynimo garantija [5].

2007 m. gegužės 8 d. Konstitucinis Teismas pirmą kartą kreipėsi į Europos Bendrijų Teisingumo Teismą dėl prejudicinio sprendimo, kuris siejamas su vartotojų apsauga Europos Sąjungos teisėje ir Konstitucijos 46 straipsnio taikymu [6].

III. EUROPOS SĄJUNGOS TEISĖS INTEGRAVIMO PROBLEMA

Lietuvos vartotojų teisę sudaro perkelta Europos Sąjungos vartotojų teisė, todėl Europos Sąjungos vartotojų teisių apsaugos pokyčiai tiesiogiai veikia Lietuvos vartotojų teisę bei jos taikymą. Padarius pakeitimų Maastrichto sutartyje Europos Sąjungoje buvo pripažinta

ES institucijų kompetencija vartotojų apsaugos srityje. Sutartyje dėl konstitucijos Europos Sąjungai buvo patvirtintos vartotojų teisių reguliavimo tendencijos vidaus rinkoje ir pabrėžta žmogaus teisių gynimo būtinybė. ES vartotojų apsaugos teisė kildinama iš keturių Europos Bendrijos pagrindinių laisvių veikimo. Nagrinėdamas įvairias bylas Europos Teisingumo Teismas apibrėžia vartotojo teisinį statusą. Vartotojas apibūdinamas kaip *homo economicus passivus* [7, p. 37]. ETT konstatavo, kad vartotojui apsispręsti rinkos sąlygomis reikalinga informacija. Taip vartotojų apsaugos teisė formuoja kompensuojamosios teisės mechanizmą, kuris turėtų apsaugoti vartotojus nuo rinkos ekonomikos pavojų. Įgyvendinant EB direktyvas Lietuvos vartotojų apsaugos teisė būtina nuolat reformuoti. Lietuvos teisėje vyrauja nuomonė, kad EB vartotojų teisių apsaugos direktyvos turi būti perkeltamos į LR civilinį kodeksą bei LR vartotojų teisių apsaugos įstatymą. Taip nacionalinėje teisės sistemoje siekiama išsaugoti Europos Sąjungos teisės *effet utile* bei tinkamai vykdyti narystės išpareigojimus Europos Sąjungai.

Kitas išskirtinis vartotojų teisių apsaugos požymis – teisės aktai detalai reguliuoja teisinius santykius. Reguliavimo srityje susiklosčiusi EB vartotojų teisių apsaugos direktyvų nuostatų perkėlimo į poįstatyminius (administracinio pobūdžio) aktus praktika negali būti teigiamai vertinama.

IV. VARTOTOJŲ TEISIŲ APSAUGOS KODIFIKAVIMO PROBLEMA

Reformuojant teisės sistemą pagrįstai keliami klausimai dėl vartotojų teisės kodifikavimo galimybių. Daugelyje kontinentinės teisės šalių vartotojų teisių apsaugą reguliuoja civiliniai ir komerciniai kodeksai arba atkiri konkurencijos arba vartotojų teisių apsaugos įstatymai [1, p. 71]. Lietuvos teisėje vartotojų teisių apsaugos reikalavimai numatomi Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse ir atskiruose įstatymuose dėl vartotojų teisių apsaugos. Kritiškai vertinant LR CK nuostatas tikslinga šiame teisės akte susisteminti vartotojų teisių apsaugą, išskiriant atskirą skyrių ir įtvirtinant ne tik sutarčių ir deliktų teisę vartotojų teisės srityje, bet ir nesusistemintus vartotojo informavimo ir reklamos reikalavimus. Tačiau LR vartotojų teisių apsaugos įstatymas pretenduoja į specialų teisės aktą. Šis teisės aktas apima viešosios bei privatinės teisės, taip pat materialinės ir procesinės teisės elementus. Teisinėje literatūroje keliamas nacionalinio vartotojų teisių apsaugos kodekso klausimas. Galima teigti, kad sukūrus nacionalinį vartotojų teisių apsaugos kodeksą sustiprėtų vartotojų teisės savarankiškumas ir jos apibrėžtumas Lietuvos teisės sistemoje. Be to, tai sudarytų galimybes atskirti vartotojų teisės bei civilinės teisės reguliavimo sritis ir sustiprintų verslo teisės veiksmingumą. Nacionalinis vartotojų teisių kodeksas galėtų atlikti Europos Sąjungos vartotojų teisės įgyvendinimo šaltinio funkcijas. Todėl įgyvendinant Europos Sąjungos vartotojų teises būtina atskirti teisinio reguliavimo ir teisės taikymo sritis, skirtas vartotojų apsaugai ir verslo subjekto veiksmams. Taip tei-

sės normos skirstomos pagal paskirtį atsižvelgiant į teisinio reguliavimo tikslą, nustatomą pagal vartotojo apsaugos poreikį. Užsienio šalių teismų praktikoje dažnai pasitaiko, kad vartotojų teisės normos tampa potencialiai taikytinos personalinių įmonių, juridinių asmenų, viešųjų įstaigų, namo bendrijų, fizinių asmenų, veikiančių verslo tikslais, atžvilgiu. Todėl Lietuvos teisėje turi būti apsispręsta dėl vartotojų teisių reguliavimo sistemos, teisės taikymo praktikos, jos vystymo krypties. Svarstant vartotojų teisių apsaugos kodifikavimo problemas (atskiro kodekso sukūrimas, reglamentavimas Civiliniame kodekse ir atskiruose įstatymuose) nevertėtų pamiršti jau esamų teisinių nuostatų, taikomų išimtinai verslo subjektams (*business-to-business*). Kol kas Lietuvos teisėje vartotojų teisių apsauga vykdoma remiantis Civiliniu kodeksu, Vartotojų teisių apsaugos įstatymu ir kitais įstatymais, reglamentuojančiais vartotojų teisių apsaugą. Verta paminėti kitų šalių kodifikavimo pavyzdžius. Didžiosios Britanijos teisėje plėtojama specialiųjų įstatymų koncepcija. Vokietijos Federacijos teisė vartotojų teisių apsaugą reglamentuoja Civiliniame kodekse ir atskiruose įstatymuose. Prancūzijos teisėje vartotojų teisių apsauga vykdoma remiantis *Code de la consommation* teisės šaltiniu. Suomijos teisėje pakako atskiro Vartotojų teisių apsaugos įstatymo. Toks pat principas įgyvendintas Austrijos bei Ispanijos teisėje, o šiose šalyse priimti atskiri vartotojų teisių apsaugos įstatymai.

V. VARTOTOJŲ TEISĖS IŠSKIRTINUMAS PRIVATINĖS TEISĖS SISTEMOJE

Lyginant civilinės ir vartotojų teisės reguliavimo funkcijas galima teigti, kad vartotojų teisių apsauga atsirado civilinei teisei nesugebėjus pateikti rinkos reikalavimų atitinkančių reguliavimo mechanizmų. Dėl to teisės moksle vartotojų teisės tapo specialiosios paskirties teise. Šiuo metu Lietuvos teisėje įgyvendinant EB direktyvas atsirado poreikis plėtoti vartotojų teisių apsaugą. Be to, vartotojų teisė išsiskiria specifiniais reguliavimo instrumentais. Civilinę teisę daugiausia veikia ekonominio liberalizmo idėjos. Pagrindinė iš jų – sutartinių santykių nevaržomumas. Teisės subjektai tarpusavio teisiniuose santykiuose yra laisvi ir atsakingi už savo veiksmus. Pastebėti civilinės teisės veikimo trūkumai ne kartą aptarti teisinėje literatūroje. Ypač daug diskusijų kyla dėl sutarčių sudarymo laisvės ir šalies privatinės autonomijos įgyvendinimo.

Teisės profesorius L. Raiseris teigė, kad formali privatinė autonomija ne visada užtikrina interesų pusiausvyrą, dėl to reikia užtikrinti silpnųjų apsaugą. Tai, profesoriaus L. Raiserio nuomone, yra darbo bei nuomos teisės reguliavimo dalykas [8, p. 69]. Dabar vartotojų teisių apsauga priskiriama prie šios reguliavimo srities. Šiuose santykiuose valstybei tenka apsaugoti silpnuosius. Remiantis profesoriaus W. Flume'o nuomone, tik įgyvendus laisvo apsisprendimo principą gali būti plėtojama privatinė autonomija. Tai taikoma vartotojų apsaugos teisiniams santykiams [9, p. 125]. Rinkos nepajėgumas ir jos neigiama įtaka privatinei teisei vadi-

namos „privatinės teisės ligomis“. Šias „ligas“ profesorius G. Hoennas pavadino sutartinio pariteto sutrikimais [10, p. 98]. Profesorius M. Wolfas nagrinėjo nelygybės reiškinius sutartiniuose santykiuose. Jo nuomone, pakanka sutarties turinio kontrolės, kurią atlieka teismas [11, p. 302].

Rinka neveiksminga, todėl būtina taikyti vartotojų teisių apsaugos instrumentus. Šiais instrumentais siekiama įgyvendinti laisvą sutarčių sudarymo principą. Taip būtų galima vartotojams kompensuoti nepalankius rinkos padarinius. Dėl šių priežasčių galima nustatyti šiuos instrumentus: 1. garantuoti valios reiškimo laisvę sutartiniuose santykiuose; 2. informacinius išpareigojimus; 3. termino apgalvoti pratęsimą; 4. sutarties turinio kontrolės nuostatas [1, p. 445]. Informacinių išpareigojimų kategorijai priklauso draudimas klaidinti vartotoją. Šiai kategorijai priklauso ir klaidinančios reklamos draudimas. Pažeidus šiuos išpareigojimus taikoma atsakomybė. Kitas instrumentas – apgalvojimo termino pratęsimas. Privatinėje teisėje vartojama sąvoka „atšaukimo teisė“. Ši sąvoka pradėta vartoti vartotojų kredito sutartyse įgyvendinus EB direktyvą. Nuostatos dėl turinio kontrolės taikomos, kai neveiksmingi įprasti sutarčių bei konkurencijos teisės instrumentai. Turinio kontrolė turi realizuoti tikrąją vartotojų valią. Tam naudojami objektyvūs kriterijai, kuriais galima nustatyti išnaudojimo galimybę. Turinio kontrolę galima laikyti formalios privatinės autonomijos apribojimu. Taikant turinio kontrolę sutartus išpareigojimus galima paskelbti negaliojančiais. Todėl užtikrinant vartotojų teisių apsaugą turinio kontrolė turi praktinę reikšmę. Profesorius R. Kempleris vartotojų teisių apsaugos instrumentus skirsto į tokias grupes: 1. sudarant sutartį garantuojantys apsisprendimą; 2. užtikrinantys laisvą ir sąmoningą laiko neribojamą apsisprendimą; 3. reglamentuojantys verslo subjekto ir vartotojo santykius; 4. reglamentuojantys siūlytojo ir vartotojo santykius; 5. palengvinantys vartotojų procesinių teisių įgyvendinimą [12, p. 137]. Nurodyti instrumentai pabrėžia vartotojų apsaugos teisės kompensuojamąjį mechanizmą.

Vokietijoje vartotojo sąvoka apibrėžta BGB 13 str. – vartotojas yra kiekvienas fizinis asmuo, sudarantis sandorį, nepriklausantį jo verslo ar savarankiškai profesinei veiklai. BGB 14 str. pateiktas įmonės apibrėžimas: tai fizinis arba juridinis asmuo arba teismumą turinti asmeninė bendrija, kurie sudaro sandorį plėtodami savo verslą ar savarankišką profesinę veiklą [13, p. 120]. O Austrijos KSchG 1 str. įmonei priskiriamas kiekvienas, kurio sandoris priklauso jo verslo vieneto veiklai. Vartotojas apibrėžiamas kaip tas, kuris nepateko į įmonės apibrėžimą [14, p. 39].

Lenkijos civiliniame kodekse (CK § 384, p. 3) pateikiamas toks vartotojo apibrėžimas: tai asmenys, sudarantis sutartis su įmone turėdami tikslą, tiesiogiai nesusietą su jų ūkine veikla. Taikomas ir kai kurių vartotojų teisių apsaugos įstatymas. Jame taip pat įtvirtintos ES vartotojų teisių apsaugos srities teisinės kategorijos [15, p. 123].

Lietuvoje vartotojas apibrėžtas Lietuvos Respublikos vartotojų teisių gynimo įstatymo 2 straipsnyje. Var-

tojas turi atitikti tokius kriterijus: 1. prekes ar paslaugas turi įsigyti fizinis asmuo; 2. prekės ar paslaugos įgyjamos savo asmeniniams, šeimos, namų ūkio poreikiams tenkinti [16].

VI. EUROPOS TEISINGUMO TEISMO IR LIETUVOS AUKŠČIAUSIOJO TEISMO VARTOTOJŲ TEISIŲ GYNIMO PRAKTIKA

Europos Teisingumo Teismo praktikoje neretai vartojama vartotojo teisinė kategorija. Dėl šios priežasties nacionaliniai teismai, nagrinėdami ginčus dėl vartotojų teisių apsaugos, privalo atsižvelgti į Europos Teisingumo Teismo priimtus sprendimus. Vienais atvejais Europos Teisingumo Teismas vertina vartotoją kaip visiškai nesuprantantį ir nerūpestingai nedėmesingą asmenį, kuris turi būti apsaugotas teisinėmis priemonėmis [17]. Kitais atvejais ETT taiko ekonominio vartotojo kategoriją pabrėždamas vartotojo savybes kritiškai mąstyti bei suvokti aplinkybes [18]. Vartotojas yra suprantamas kaip vidaus rinkos kita šalis. Taip pabrėžiamas vartotojų ir įmonių, veikiančių EB pagrindindinių laisvių sąlygomis, priešinimas [19, p. 4].

Gruber byloje Europos Teisingumo Teismas pabrėžė, jog teisės nuostatos siekia apsaugoti vartotojus kaip ekonomiškai silpniausius bei teisiškai mažiausiai žinančius nuo subjekto, kuris veikia turėdamas verslo tikslų. ETT konstatavo, kad sutarties, kurioje akivaizdūs dvigubi verslo bei privatūs tikslai, teisinis vertinimas turėtų būti paliekamas šalims narėms. Todėl nacionalinei teisei paliekama teisė kvalifikuoti sutartinę santykį [20]. *Chancery Division* (Jungtinė Karalystė) byloje ETT pabrėžė vartotojo ir įmonės išipareigojimų pasiausivyrą, teigdamas, jog „EB teisės aktų leidėjas ketino apsaugoti ne tik nuotolinės komunikacijos priemones naudojančio vartotojo, bet ir tam tikrų paslaugų teikėjų interesus, kad jie nepatirtų neproporcingų sunkumų, susijusių su tuo, kad vartotojas be nuostolių atsisakytų iš anksto užsakytų paslaugų“ [21]. Taip ETT uždraudė aiškinti direktyvos reikalavimus, kad galima būtų nustatyti ūkio subjektui neproporcingus reikalavimus, pažeidžiant sutartyje numatytų teisių ir pareigų pusiasivyrą.

Kitoje byloje ETT pabrėžė valstybės narės išipareigojimą imtis tinkamų priemonių, kad vartotojai išvengtų tokių rizikų atsiradimo pasekmių. Teismo nuomone, „valstybės narės taip pat turi rūpintis, kad tokio mis sąlygomis bankas, neįvykdęs savo pareigos informuoti, prisiimtų atsakomybę už rizikų atsiradimo pasekmes, kad būtų užtikrintas vartotojų apsaugos išipareigojimas“ [22]. ETT praktikoje tikrinant EB direktyvos įgyvendinimą valstybė narė turi užtikrinti, kad nesąžiningos sąlygos, numatytos sutartyje, kurią pardavėjas ar tiekėjas sudaro su vartotoju, „nebūtų privalomos vartotojui“. ETT atkreipė dėmesį, kad formali sutarties šalių teisių ir pareigų pusiasivyrą turi būti pakeista realia pusiasivyrą, galinčia atkurti sutarties šalių lygybę [23].

Europos Teisingumo Teismo išnagrinėtomis bylomis remiasi Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, nes LTA nacionalinės teisės kategorijas aiškina remdamasis Europos Sąjungos teise.

Kaip ir Europos Teisingumo Teismas Lietuvos Aukščiausiasis Teismas vartotojų teisių apsaugą apibūdina kaip kompensuojamąjį teisės mechanizmą, kurio poreikiai nustatomi vadovaujantis šiais kriterijais: informavimo pareigos įmonėms bei verslininkams numatymas; sandorio šalių teisių ir pareigų balanso sąlygos (ginčo, kilusio iš vartojimo sutarties), silpnesniosios šalies gynimo interesai, teismo pareiga būti aktyviame procese, aiškinant vartotojui civilinės bylos aplinkybes [24].

Ryškiausias pavyzdys – Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika dėl prekių ženklų ir vartotojų klaidinimo vertinimo remiantis ETT *Sabel* byla. Teismas pripažino, kad vartotojas prekių ženklą suvokia kaip visumą ir neanalizuoja jo atskirų detalių [25]. Kitoje byloje LAT vertindamas supainiojimo su ankstesnio žymens skiriamuoju požymiu tikimybę rėmėsi ETT *Canon* byla ir nurodė, kad kuo ryškesnis prekių ženklo skiriamasis požymis, tuo didesnė vartotojų supainiojimo tikimybė ir *vice versa* [26].

LAT nuomone, vidutinis vartotojas paprastai neturi įgūdžių spręsti apie prekių šaltinį (kilme) pagal pačių prekių ar jų pakuočių išvaizdą, kai nėra jokių žodinių ar vaizdinių elementų. Dėl to turi būti atsižvelgiama į išpūdį, kurį vartotojui sukelia prekių ženklas ir jo vaizdo prasmė ir kuris padeda nuspręsti dėl konkrečiais prekių ženklais pažymėtų prekių priklausomybės atitinkamam, vartotojui patraukliam gamintojui [27]. Šiuo atveju konstatuojama, jog vidutiniam vartotojui svarbus bendras ženklo vaizdas, nes retas vartotojas atkreipia dėmesį į atskirus ženklo elementus, ypač kai tuo ženklu žymima kasdien vartojama palyginti pigi prekė [28].

Kuriant ir plėtojant vartotojų teisių gynimo principus Lietuvos teisėje reikšminga Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika. Šio teismo sprendimai turi prejudicinę reikšmę žemesnės instancijos teismams. Dėl šios priežasties svarbu formuoti nacionalinių teismų praktiką vartotojų teisių gynimo srityje.

VII. IŠVADOS

Lietuvos Konstitucijos 46 straipsnis valstybines institucijas išipareigoja ginti vartotojų teises. Konstitucinio Teismo praktikoje vartotojų teisių apsaugą garantuoja konstitucinis socialinės valstybės principas.

Svarstant vartotojų teisių apsaugos klausimus atsižvelgiant pirmasis Konstitucinio Teismo sprendimas dėl kreipimosi į Europos Bendrijų Teisingumo Teismą priimti prejudicinį sprendimą.

ES vartotojų apsaugos teisė formuoja kompensuojamosios teisės mechanizmą, kuris turėtų apsaugoti vartotojus nuo rinkos ekonomikos iškreipimų. ETT pirmiausia konstatavo, kad vartotojui apsispręsti rinkos sąlygomis reikalinga informacija. Tai reikšminga Lietuvos teisei, nes Lietuvos vartotojų teisės pagrindą sudaro perkelta Europos Sąjungos vartotojų teisė.

Lietuvos teisėje vyrauja nuomonė, kad EB vartotojų teisių apsaugos direktyvos turi būti perkeliamos į LR civilinį kodeksą bei LR vartotojų teisių apsaugos įstatymą. Iš tikrųjų LR vartotojų teisių apsaugos įstatymas

tapo specialiu teisės aktu, kuris turi viešosios, privatinės, materialinės ir procesinės teisės elementų.

Atskiras vartotojų teisių apsaugos kodeksas Lietuvoje – tik teorinė galimybė. Kitų ES valstybių narių kodifikavimo pavyzdžiai rodo, kad teisėje plėtojama specialiųjų įstatymų koncepcija.

Lyginant civilinės ir vartotojų teisės reguliavimo funkcijas bei rezultatus galima teigti, kad savarankiška vartotojų teisių apsauga atsirado klasikinei civilinei teisei nesugebėjus pateikti rinkos reikalavimų atitinkančių reguliavimo mechanizmų, t. y. apsaugoti vartotojus nuo ekonomikos pavojų bei išnaudojimo atvejų. Būtent dėl rinkos neveiksmingumo būtina taikyti vartotojų teisių apsaugos teisinius instrumentus. Todėl teisės moksle nusistovėjo vartotojų teisės kaip specialiosios paskirties teisės terminas. Toks požiūris vyrauja Vokietijos, Austrijos bei Lenkijos civilistikoje.

Europos Teisingumo Teismo praktikoje dažnai vartojama vartotojo teisinė kategorija. Dėl to nagrinėdami ginčus dėl vartotojų teisių apsaugos nacionaliniai teismai privalo atsižvelgti į Europos Teisingumo Teismo priimtus sprendimus. Europos Teisingumo Teismo praktika svarbi aiškinant Europos Sąjungos ir nacionalinės teisės vartotojų teises. Ši praktika Lietuvos teisinėje sistemoje įgauna prejudicinę reikšmę.

LITERATŪRA

1. **Drexl Josef.** Wirtschaftliche Selbstbestimmung des Verbrauchers, Mohr Siebeck 1998.
2. **2005 m. vasario 7 d.** Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutartis „Dėl profesinių ligų socialinio draudimo išmokų byloje“ Nr. 9/02 // VŽ. 2005. Nr. 19-623.
3. **2002 m. lapkričio 11 d.** Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutartis „Dėl valstybinių socialinių draudimo pensijų“ // VŽ. 2002. Nr. 113-5057.
4. **2006 m. gruodžio 21 d.** Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimas „Dėl LRT finansavimo ir radijo dažnių“ // VŽ. 2006. Nr. 141-5430; 1998 m. spalio 9 d. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimas „Dėl Akcių įstatymo“ // VŽ. 1998. Nr. 91-2533.
5. **1998 m. spalio 27 d.** Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimas „Dėl piliečių nuosavybės teisių į žemę ir gyvenamuosius namus atkūrimo“ // VŽ. 1998. Nr. 95-2642.
6. **2007 m. gegužės 8 d.** Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo sprendimas „Dėl kreipimosi į Europos Bendrijų Teisingumo Teismą priimti prejudicinį sprendimą“ byloje Nr. 47/04.
7. **Reich Norbert.** Europäisches Verbraucherrecht, Nomos Verlag, 1996.
8. **Raiser Ludwig.** Das Recht der Allgemeinen Geschäftsbedingungen, Tuebingen, 1961.
9. **Flume Werner.** Allgemeiner Teil des Bürgerlichen Rechtes, II. Band, 4 – Aufl., 1992.
10. **Hoenn Guenther.** Kompensation gestoerter Vertragsparitaet, Muenchen, 1982.
11. **Wolf Manfred.** Die Vorformulierung als Voraussetzung der Inhaltskontrolle, in: FS Brandner, Koeln, 1996.
12. **Kempler Rainer.** Verbraucherschutzinstrumente, Baden – Baden, 1994.
13. **Muenchener** Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch, Band 1, 2003.
14. **Kiendl, Doris.** Unfaire Klauseln in Verbraucherverträgen, Wien, 1997.
15. **Letowska Ewa.** Prawo umów konsumenckich, Warszawa, C. H. Beck, 1999.
16. **2003 m. gegužės 12 d.** Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-579/2003.
17. **1984 m. kovo 13 d.** Europos Teisingumo Teismo sprendimas Rs. 16 / 83, Prantl, in Slg. 1984, p. 1299, Rdnr. 12.
18. **1995 m. liepos 6 d.** Europos Teisingumo Teismo sprendimas Rs. C-470 / 93, Mars, in Slg. 1995, p. I-1923, Rdnr. 25; 1994 m. vasario 2 d. Europos Teisingumo Teismo sprendimas Rs. C-315 / 92, Clinque, in Slg. 1994, p. I-317; Rdnr. 12.
19. **Wichard, Art.** 153 EG – Vertrag; in: Christian Callies / Mathias Ruffert, Kommentar zu EU – Vertrag und EG – Vertrag, Köln 1999.
20. **2005 m. sausio 20 d.** Europos Teisingumo Teismo sprendimas byloje *Johann Gruber v. Bay Wa AG EuGVU* Nr. C-464/01.
21. **Europos Teisingumo Teismo** sprendimas byloje *High Court of Justice* Nr. C-336/03 (England & Wales), Chancery Division – Jungtinė Karalystė.
22. **2005 m. spalio 25 d.** Europos Teisingumo Teismo sprendimas *Schulte* byloje Nr. C-350/03.
23. **2006 m. spalio 26 d.** Europos Teisingumo Teismo sprendimas *Mostaza Claro* byloje Nr. C –168/05.
24. **2003 m. gruodžio 1 d.** Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-1150/2003 ir 2002 m. spalio 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-1137/2002.
25. **1997 m. lapkričio 11 d.** Europos Teisingumo Teismo *Sabel* byloje Nr. C-251/1995/1997; 2005 m. kovo 21 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-135/2005.
26. **1998 m. rugsėjo 29 d.** Europos Teisingumo Teismo sprendimas byloje *Canon Kabushiki Kaisha v. Metro-Goldwyn-Mayer Inc.* Nr. C-39/1997/1998.
27. **2005 m. kovo 23 d.** Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-150/2005.
28. **2000 m. rugsėjo 18 d.** Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-28/2000.

SPECIALITY OF THE CONSUMER RIGHTS PROTECTION IN THE EUROPEAN UNION AND LITHUANIAN LAW

Pavelas Ravluševičius*
Mykolas Romeris University

S u m m a r y

The main interest of the research is to identify common principles of EU Consumer Protection Law and Lithuanian law. The EU Consumer Protection Law builds upon a principle of compensation of the market. According to the analysis of the Lithuanian legal acts, the principle of the consumer protection is realized in the Constitution of the Republic of Lithuania alongside with the guarantees realized in the Civil Code, Legislation Acts of Parliament and Governmental Acts.

Various states of the continental law tradition have Civil Law Codification or Commercial Law Codification and separate legislative acts for regulation of consumer protection

* Department of European Union Law of Law Faculty of Mykolas Romeris University, lecturer, dr.

(similarly to the law system in Germany and Austria). The continental private legal order is based on the formal equality of the subjects under abstraction of the intended purposes. Whether one can achieve this limitation to consumers by a conversion in a Civil Codification Act (German BGB/Austrian ABGB/Lithuanian CC), is not undisputed. It is necessary to fix the systematic survey of the consumer protection rules in regard to the system of Private Law. The examples are present in German BGB – Article 13 and 14 consumer / enterprise; Austrian ABGB and KSchG-consumer / enterprise. The Lithuanian Legal Order must take into account the regulation from the continental European countries such as Germany and Austria.

The Lithuanian Consumer Law is based on the EU legal requirements. It is more a technical question of enforcement of

EC Directive, because the Lithuanian Consumer Protection Law is identical to the EU Consumer Protection Law.

The national legislator can select different methodologies for domestic implementation of EU Consumer Protection Law. The Civil Code is to be understood as a universal legal act for purposes of consumer rights protection in the Republic of Lithuania. The Law on Consumer Protection is a special legal act, supplementing the norms of the Civil Code on consumer rights protection. The Lithuanian Constitutional Court, Supreme Court and ordinary courts are responsible for EU Law conformity with the national law.

Keywords: consumer protection law, social state principle, European Union law, instruments for consumer protection.